

OSOBNÍ ZPRÁVY

PERSONAL COMMUNICATIONS

Lynx (Praha), n. s., 34: 229–232 (2003).

ISSN 0024–7774

Prof. RNDr. Zdeněk Veselovský DrSc. – 75 let

Prof. RNDr. Zdeněk Veselovský DrSc. – 75 years old

Ivan HORÁČEK & Daniel FRYNTA

Katedra zoologie PřF UK Praha, Viničná 7, CZ–128 44 Praha 2

došlo 4. 11. 2003

Mezi českými zoology mladší a střední generace bychom sotva našli někoho, jehož zájem o obor by nebyl podstatně ovlivněn četbou zoologických bestsellerů typu *Praobyčejná zvířata*, *Výlet do třetihor*, *Vždyť jsou to jen zvířata*, *K pramenům Orinoka* či *Chováme se jako zvířata?*. Autor těchto a dalších 32 knih, Prof. Dr. Zdeněk VESELOVSKÝ DrSc., se v srpnu 2003 dožil 75 let. Zdeněk VESELOVSKÝ patří nesporně k nejvýznamnějším představitelům české zoologie, je zakladatelskou osobností několika zoologických pracovišť a bezpochyby nejvlivnějším popularisátorem zoologické a etologické problematiky nejen v našem měřítku. Nepopíratelnou zásluhou VESELOVSKÉHO je všeobecné povědomí biologické členitosti behaviorální problematiky a jejího integrálního ukotvení ve specifikách vývojových a ekologických vlastností příslušných taxonů. Mnohé z postojů a pohledů na problematiku chování zvířat, které pokládáme jaksí za samozřejmé, jsou tak fakticky nenápadným, o to však vlivnějším, výsledkem jubilanťovy myšlenkové a popularizační práce.

Převážná část badatelského zájmu Prof. VESELOVSKÉHO se týká ornitologie – jubilant je autorem 56 prací s ornitologickou tematikou, včetně několika monografií, věnovaných reprodukční biologii vrubozobých, lemčíků a řady další skupin, a v neposlední řadě pak i obsáhlé učebnice ornitologie (2001: *Obecná ornitologie*. Academia, Praha, 480 pp.). Ostatně, byl dlouholetým předsedou České ornitologické společnosti, pravidelným členem komise pro pořádání Světových ornitologických kongresů a zvaným účastníkem nejrůznějších mezinárodních ornitologických expedic. Budiž zde nicméně připomenuto, že i v oblasti výzkumu savců je jeho přínos nezanedbatelný. VESELOVSKÝ přinesl prioritní poznatky týkající se reprodukční biologie kočkovitých šelem, tan, damanů a chudozubých a serii prací o etologii různých savců, zohledňujících především výsledky soustavných sledování, jimž se jubilant věnoval po dobu svého více než třicetiletého působení ve funkci ředitele pražské zoologické zahrady. Řadou studií podstatně přispěl k ustavení mezinárodních záchranných programů kriticky ohrožených druhů obratlovců a svými organizačními kvalitami podstatně ovlivnil i praktickou realizaci těchto programů. Právě v těchto souvislostech se uplatnila mimořádná kombinace jubilantových kvalit: vynikající vědecké erudice, důvěrná znalost nejrůznějších stránek ekologie, behaviorální a reprodukční bio-

logie příslušných živočichů, pramenící nejen z rozsáhlých zkušeností chovatelských, ale v první řadě z vlastních terénních výzkumů. Většina z těchto programů se týkala savců – obecně známá historie záchrany koně Przewalského je v tomto směru příkladem dostatečně ilustrativním. Budiž jen připomenuto, že rovněž mnohé z konkrétních výzkumných zjištění, které jubilant dosáhl, jsou dodnes aktuální a citované (srv. reprodukční biologie *Choloepus* v Nowakově *Walker's Mammals of the World*). Je tedy bezpochyby na místě, že alespoň touto nejstručnější připomínkou oslavíme jubilantovo výročí i na stránkách tohoto periodika.

Zdeněk VESELOVSKÝ se narodil 26. srpna 1928 v Jaroměři. V roce 1947 přichází ke studiu biologie na přírodovědeckou fakultu UK v Praze, kde v roce 1952 absoluuje s prací *Srovnání dvou rodů našich divokých kachen Anas a Aythya*. Již v průběhu studií stává se asistentem a svou vyhraněnou orientací zakládá spolu s mladšími kolegy své generace pracovní skupinu vertebrální zoologie, první takto orientované unioversitní pracoviště u nás. V roce 1957 se poprvé dostává na pozvání zakladatele etologie, Konrada LORENZE, na stáž do jeho ústavu v Seewisen. Setkání s pozdějším laureátem Nobelovy ceny, rozvinuvši se posléze v trvalý kolegiální a přátelský vztah, podstatným způsobem ovlivnilo další orientaci jubilanta. Etologie obratlovců se stala hlavním předmětem jeho badatelského úsilí i soustavné propagace a v neposlední řadě i formou soustavné universitní výuky na několika vysokých školách a – díky ní – posléze i objektem soustředěného zájmu velmi širokého badatelského okruhu. Tato vědecká orientace možná stála i v pozadí riskantního kroku, kterým VESELOVSKÝ přerušil slibně se rozvíjející kariéru universitního učitele a vědeckého pracovníka, k níž byl svými učiteli Prof. Juliem KOMÁRKEM a Doc. Walterem ČERNÝM vybízen. V roce 1959 se ujímá funkce ředitele pražské zoologické zahrady. S příchodem vynikajícího, odborně dokonale erudovaného zoologa nabývá tato instituce do té doby naprosto ojedinělých kvalit: stává se pracovištěm, kde průběžně probíhá soustavný výzkum biologie chovaných zvířat a praktická aplikace jeho výsledků do praxe chovu přinášejí bezpro-

Profesor Zdeněk VESELOVSKÝ (vpravo) ve společnosti Doc. Vladimíra HANÁKA návštěvou jižní Afriky (foto Ivana WEBEROVÁ).

střední chovatelské výsledky. Pražská zoologická zahrada se stává jedním z center záchranných chovů ohrožených živočichů, plemenný chov koně Przewalského a faktická záchrana tohoto druhu je v tomto směru mnohokrát citovaným prioritním příkladem. Neudivuje, že již roku 1964 se VESELOVSKÝ stává sekretářem Mezinárodní unie ředitelů zoologických zahrad, organizace kde později působí jako viceprezident (1967–1971) a prezident (1971–1975). V těchto letech podniká rovněž několikaměsíční výzkumné výpravy do rezervace tygrů v Assámu, do Austrálie a dalších oblastí, kde získává serie jedinečných terénních dat o biologii řady druhů ptáků i savců. Tento materiál VESELOVSKÝ zúročil mj. v několika monografiích včetně studie *Biologie a etologie australských lemčiků čeledi Ptilonorhynchidae*, s níž se v roce 1973 habilituje na PŘF UK, kde posléze se v roce 1981 stává profesorem zoologie. Na přírodovědecké fakultě UK průběžně od konce 60. let dodnes přednáší kurs obecné etologie a vede řadu diplomových a disertačních prací. V rámci pražské zoologické zahrady zakládá společné pracoviště s Fysiologickým ústavem ČSAV, soustředěné na výzkum mateřského chování savců a humorálních faktorů chování. Bohužel, toto pracoviště zaniká s nuceným odchodem Prof. VESELOVSKÉHO z funkce ředitele zoologické zahrady v roce 1988. Po krátkém pobytu v laboratoři etologie Fysiologického ústavu se záhy po revoluci roku 1989 stává členem Akademického senátu AV ČR, zakládajícím členem Grantové agentury ČR a jedním ze zakládajících profesorů nově vznikající Biologické fakulty JČU v Českých Budějovicích. V tomto novém působišti vzniká tak – z podstatné míry rovněž díky jubilatnově vědecké erudici, pedagogickým schopnostem a v neposlední řadě vitalitě a organizačním kvalitám – jedno z nejdynamičtějších pracovišť české zoologie a akademická půda, která pro výchovu nejmladší generace českých zoologů představuje jedno z nejvýznamnějších center. V roce 1990 byl Prof. VESELOVSKÝ zvolen členem Evropské akademie věd a umění, je nositelem stříbrné a zlaté medaile Gregora Mendela za zásluhy o rozvoj biologických věd, zlaté Feriancovy plakety za zásluhy o rozvoj slovenské zoologie a celé řady dalších prestižních ocenění nejrůznějších akademických pracovišť a předních světových zoologických zahrad. Je čestným členem Mezinárodní organizace ředitelů zoologických zahrad a několika vědeckých společností, atd. Je autorem 110 vědeckých prací včetně několika monografií a 37 knih z nichž 15 bylo přeloženo do několika světových jazyků. Rovněž objem dalších popularizačních aktivit jubilanta je obdivuhodný: zahrnuje přes 500 časopiseckých článků, několik desítek televizních filmů a seriálů, pravidelné rozhlasové komentáře atd. K podobným aktivitám je jubilat disponován nejen svými fenomenálními znalostmi celé šíře zoologické problematiky a mimořádnými zahraničními zkušenostmi z desítek exotických zemí, ale v neposlední řadě svým entusiasmem, životním optimismem i smyslem pro humor. Závěrem budiž zdůrazněno, že přes nejrůznější úskalí a zádrhele charakterisuje životní cestu Zdeňka VESELOVSKÉHO důslednost jeho centrálního postoje – přesvědčení o smyslu našeho oboru, opravdovost zájmu o zvířata a vnímání nejrůznějších stránek jejich života jako setrvalého zdroje poučení i radosti. Také v tomto směru poskytuje jubilat svým mladším kolegům leccos k inspiraci a doufáme, že tak tomu bude i pro generace budoucí. Přejeme k tomu Zdeňku VESELOVSKÉMU pevné zdraví a mnoho dalších úspěchů.

V ý b ě r m a m m a l i o l o g i c k ý c h p u b l i k a c í

- VESELOVSKÝ Z., 1954: O mřížích – psychologický význam pro návštěvníky i zvířata. *Zprav. Čs. Zool. Zahrada*, **1954**: 1–14.
- VESELOVSKÝ Z., 1962: Hand rearing of Syrian Hyrax (*Procavia c. syriaca*) at Prague Zoo. *Proc. XVIIth Ann. Conf. IUDZG*, **1962**.
- VESELOVSKÝ Z., 1963: Breeding and breeding behaviour of rare Chinese Goral (*Nemorhaedus goral*). *Proc. XVIIIth Ann. Conf. IUIDZG*, **1963**: 15–16.

- VESELOVSKÝ Z. & VOLF J., 1964: Breeding and care of rare Asian Equids at Prague Zoo. *Int. Zoo Yrb.*, **5**: 27–28.
- VESELOVSKÝ Z. & GRUNDOVÁ S., 1964: Beitrag zur Kenntnis des Dschungar-Hamsters, *Phodopus sungarus* (Pallas, 1773). *Ztschr. Säugetierk.*, **30**: 305–311.
- VESELOVSKÝ Z., 1964: The problems of preservation of Asian Equids with the special regard to the Przewalski horse. *Proc. Symp. Zoos Conser.* (London): 20–24.
- VESELOVSKÝ Z., 1965: Remarks to the number of some rare Asian Equids. *Proc. XXth Ann. Conf. IUDZG*, **1965**: 38–40.
- VESELOVSKÝ Z., 1965: Über die Biologie des sibirischen Tiger in freier Wildbahn und in der Gefangenschaft. *Proc. XXth Ann. Conf. IUDZG*, **1965**: 12–15.
- VESELOVSKÝ Z., 1966: A contribution to the knowledge of the reproduction and growth of the Two-toed Sloth (*Choloepus didactylus*) at Prague Zoo. *Int. Zoo Yrb.*, **6**: 147–153.
- VESELOVSKÝ Z., 1966: Chov a biologie tany obecné (*Tupaia glis*, Diard 1820). *Lynx, n. s.*, **6**: 179–184.
- VESELOVSKÝ Z., 1967: The Amur Tiger in the wild and in captivity. *Int. Zoo Yrb.*, **7**: 210–215.
- VESELOVSKÝ Z., 1967: Observation on the breeding and physiology of the Siberian Tiger. *Proc. XXIIInd Ann. Conf. IUDZG*, **1967**: 55–58.
- VESELOVSKÝ Z. & VESELOVSKÁ A., 1968: Mammaliologické poznámky z rezervace Kaziranga (Assam, Indie). *Lynx, n. s.*, **9**: 98–105.
- VESELOVSKÝ Z. & VESELOVSKÁ A., 1968: Beobachtungen aus dem Kaziranga Naturschutzgebiet. *Ztschr. Kölner Zoo*, **1968**: 77–81.
- VESELOVSKÝ Z., 1969: Beitrag zur Kenntnis des Fortpflanzungsverhaltens der Känguruhs. *Zool. Garten*, **37**: 93–102.
- VESELOVSKÝ Z., 1970: Breeding Biology of Siberian Tiger. *Zool. Garten*, **38**: 181–186.
- VESELOVSKÝ Z., 1972: Breeding and social biology of the Maned Wolf at Prague zoo. *Proc. XXVIIth Ann. Conf. IUDZG*, **1972**: 13–16.
- VESELOVSKÝ Z., 1974: Breeding of rare mammals at Prague zoo. *IUDZG News*, **2**: 5–6.
- VESELOVSKÝ Z., 1974: Preliminary report of endangered species of birds and mammals in Assam. *SSC Newsl.*, **4**: 3–5.
- VESELOVSKÝ Z., 1974: Breeding biology of Cheetah (*Acinonyx jubatus*) at Prague Zoo. *Proc. XIXth Ann. Conf. IUDZG*, **1974**: 85–86.
- VESELOVSKÝ Z., 1975: Notes on the Breeding of Cheetah (*Acinonyx jubatus* Schreber) at Prague zoo. *Zool. Garten*, **45**: 28–44.
- VESELOVSKÝ Z., 1975: Tierspiele. *Wiss. Fortschritt*, **25**: 81–84.
- VESELOVSKÝ Z., 1976: Die biologische Bildung der Jugendlichen im Zoologischem Garten Prag. *Milu*, **6**: 634–636.
- VESELOVSKÝ Z., 1976: Reproduction of the Two-toed Sloth (*Choloepus didactylus*) at Prague zoo. *Proc. XXXIst Ann. Conf. IUDZG*, **1976**: 31–34.
- VESELOVSKÝ Z., 1976: Chairman's report of the SSC Przewalski Horse Groupe. *2nd World Conf. Breeding End. Spec. Captivity* (London): 28–29.
- VESELOVSKÝ Z., 1976: Porod žirafy Rotschildovy (*Giraffa camelopardalis rotschildi* Lydekker, 1903) v pražské zoologické zahradě. *Lynx, n. s.*, **18**: 113–118.
- VESELOVSKÝ Z., 1982: Artiodactyla management at Prague zoo. *Proc. XXXVIth Ann. Conf. IUDZG*, **1982**.
- VESELOVSKÝ Z., 1983: Ochrana genofondu a její problémy. *Gazella*, **3**: 43–48.
- VESELOVSKÝ Z., 1984: Dvojčata u hrocha obojživelného (*Hippopotamus amphibius* L.). *Gazella*, **3**: 115–118.
- VESELOVSKÝ Z., 1994: Jsme ještě lovci? *Ochr. Přír.*, **49**: 99–103.
- VESELOVSKÝ Z., 1994: Lidé a zvířata. *Prakt. Lékař*, **12**: 592–594.
- VESELOVSKÝ Z., 1994: Etologie člověka a živočichů. *Živa*, **1994**: 187–189.
- VESELOVSKÝ Z., 1997: New hope for the reintroduction of Przewalski Horse in Mongolia and China. *Proc. IUDZG Ann. Conf.*, **1997**: 34.